

15 ЗАХИСТ ЕКОСИСТЕМ СУШІ

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ РІЧОК

ДЕПАРТАМЕНТ КУЛЬТУРИ

ВИКОНАВЧОГО ОРГАНУ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
(КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ)

Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих міста Києва

Відділ електронних ресурсів та довідково-бібліографічного обслуговування

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ РІЧОК

Бібліографічний список літератури

Київ – 2024

Всесвітній день річок : бібліогр. спис. / упоряд. Т. Мамалига ; літ.-ред. О. Трубайчук, бібліогр.-ред. Т. Гніда ; Департамент культури виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) ; Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих м. Києва, відділ електронних ресурсів та довідково-бібліографічного обслуговування. – Київ, 2024. – 12 с.

Бібліографічний список підготовлено до Всесвітнього дня річок. При складанні списку використано літературу з електронних каталогів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Публічної бібліотеки імені Лесі Українки, Google Академія.

До списку включено книги, статті зі збірників та періодичних видань, матеріалів конгресів і конференцій. Література розміщена за розділами, в межах розділів – в алфавітному порядку.

Список адресований учням, студентам, викладачам та всім, хто цікавиться водними ресурсами та питаннями екології.

Всі фото взяті з відкритих джерел мережі Інтернет.

Упорядник: Мамалига Т.

Редактор-бібліограф: Гніда Т.

Літературний редактор: О. Трубайчук

Телефон для довідок 486-01-46, +38 (068) 139-31-41

e-mail 4bibliograf4@gmail.com

© Публічна бібліотека імені Лесі Українки для дорослих м. Києва

Вся поверхня Землі по суті є річковими басейнами, за мільйони років сформованими потоками прісної води. Припускають, що природні річкові системи функціонували протягом всього періоду геологічних спостережень, відтоді, як континенти вперше отримали достатню кількість опадів для підтримки поверхневого стоку. У відкладеннях докембрійського періоду науковці виявили мілководний пісок, дельтові піски знайшли і в породах кембрійської ери. Звісно, з того часу ріки нашої планети неодноразово змінювали свої русла, проте найстаріші річкові системи мають вік мінімум 100 мільйонів років.

Джерела річок знаходяться на пагорбах або гірських вершинах — дощі й талі води збігають з височини, утворюючи швидкі гірські струмки, які по мірі зниження збільшують об'єм за рахунок своїх притоків і стають ріками. На рівнинах річки сповільнюються й починають звиватися, шукаючи шлях найменшого спротиву, і зрештою

впадають в озера або моря.

Вода річок прісна, тобто містить менше одного відсотка солі. Попри це, всі річки світу щороку переносять із суші до океану близько 4-х мільярдів тон солі, а деякі утворюють так звані естуарії, де солоня морська вода змішується з прісною річковою. Прикладом цього явища є річка Гудзон, у якій солонкувата вода простягається на 240 кілометрів вгору від гирла.

На берегах річок завжди є людські поселення — ще з тих далеких часів, коли наші предки почали відмовлятися від кочового способу життя мисливців та збирачів. Недаремно колицями перших цивілізацій називають долини Євфрату, Тигру, Інду та Нілу — вони забезпечували цілі народи питною водою, різноманітним їжі рослинного та тваринного походження, надавали можливість зрошувати поля, випасати худобу, виконували функцію фізичних та психологічних кордонів між державами і водночас були шляхами для торговців та завойовників.

Проте річки несли не тільки життя — досить часто родючі заплавні землі та оселі людей піддавалися ризику знищення масштабними паводками. В найдавнішому «Епосі про Гільгамеша» згадується про великий потоп, влаштований богом Енлілем. Подібні легенди є в багатьох народів.

Роль річок як джерела життя і родючості відобразилася у віруваннях та легендах багатьох культур. Річки часто називали «матерями» і пов'язували з божествами, наприклад, в Давньому Єгипті розливи Нілу вважали слізьми

богині Ізиди. Потойбічний світ у віруваннях давніх греків теж мав свої ріки. Ними були Стікс, Флегетон, Ахерон, Коцит і Лета, кожна з яких виконувала свою функцію в підземному світі.

Ріки, подаровані людству природою, спершу були кришталево чистими, але протягом століть забруднювалися неочищеними стічними водами, що призводило до епідемій інфекційних хвороб, таких як холера та черевний тиф. Але початок справді масштабному забрудненню поклала індустріальна революція, коли фабрики і заводи почали зливати в річки промислові стоки. На сьогодні, за даними ЮНЕСКО, до 70% стоків підприємств у країнах, що розвиваються, не піддаються жодному очищенню перед потрапленням до річкових вод.

Річки світу кардинально змінилися і внаслідок будівництва гребель, при цьому не на краще. Природна річка є динамічною, вона постійно змінюється — розмиває своє русло, знаходить нове, виходить з берегів, підсихає в посушливий сезон, проте має дієву систему саморегуляції, яка не дозволяє їй загинути. Перегороджені греблею річки вже не регулюють себе самі — споруда не допускає сезонних перепадів, затримує намул, змінює хімічний склад води та її температуру і зрештою призводить до деградації як самої ріки, так і прибережних луків, боліт і лісів.

Засновником Всесвітнього дня річок став Марк Анджело — відомий дослідник і захисник річкової біосфери з Канади. Він довгий час очолював природоохоронні програми Технологічного інституту Британської Колумбії, був головою Тихоокеанської ради зі збереження рибних ресурсів, написав кількасот статей про проблеми річок та подорожі ними, адже сам пройшов на весловому човні близько тисячі рік по всьому світу. За зусилля щодо збереження річок Марк Анджело нагороджений національними відзнаками Канади, а також премією ООН. З 2003 по 2006 роки телепрограма Анжело «Riverworld» транслювалася по всій Північній Америці, а веб-сайт програми відвідали понад 40 мільйонів людей.

Тож, коли в 2005 році ООН оголосила десятиліття «Вода для життя», Марк Анджело звернувся до організації з ініціативою про встановлення Всесвітнього дня річок. Ідея знайшла підтримку і відтоді щороку в останню неділю вересня люди віддають належне важливій ролі всіх земних річок та намагаються докласти зусиль для їхнього захисту.

Річки України

1. [Василенко, Я. В. Семантичний простір ріки: Дніпро](#) / Я. В. Василенко // Матеріали II Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія, Харків, 18 трав. 2022 р. / Ін-т укр. мови НАН України [та ін.] ; [за заг. ред. О. О. Маленко]. – Харків [та ін.] : ХІФТ, 2022. – С. 223-230.
2. [Вишневський, В. Дніпро - наш рубіж і Рубікон : головній водній артерії України судилося відіграти незвичну роль: стати учасником, чинником і жертвою російсько-української війни](#) / В. Вишневський, С. Шевчук // Урядовий кур'єр. – 2022. – 5 липня (№ 145). – С. 5 : фото.

Авторами статті, наводяться історичні паралелі, як річка Дніпро, головна артерія України, була учасником давньої війни - у 1940-х роках та яку роль Дніпро відіграв у нинішній війні - російсько-українській, 2022 року.
3. Вишневський, В. І. Дніпро біля Києва / В. І. Вишневський. – Київ : Інтерпрес ЛТД, 2005. – 100 с. : іл.
4. [Вишневський, В. І. Малі річки Києва](#) / В. І. Вишневський. – Київ : Інтерпрес ЛТД, 2013. – 84 с.
5. [Вишневський, В. І. Ріка Дніпро : наук. видання](#) / В. І. Вишневський. – Київ : Інтерпрес ЛТД, 2011. – 384 с. : іл.

6. Гончаренко, Г. Почайна : повернення літописної річки / Ганна Гончаренко // Другі києвознавчі читання : історія та етнокультура : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конференції до 100-річчя Української революції 1917-1921 рр. / [ред. колегія О. П. Реєнт та ін. ; упоряд. О. Гончаров] ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка [та ін.]. – Київ : [ПП «Фоліант»], 2017. – С. 31-40 : іл.

7. Гребінь, В. В. Ретроспективний аналіз досліджень річкової мережі України та застосування типології річок Водної рамкової директиви ЄС на сучасному етапі / В. В. Гребінь, В. К. Хільчевський // Гідрологія, гідрохімія і гідроекологія : період. наук. зб. – 2016. – № 2. – С. 32-47.

8. [Журавльова, А. Образ Дніпра в традиційній культурі українського козацтва](#) / Анастасія Журавльова // Народна творчість та етнографія. – 2016. – № 2. – С. 91-99.

9. Крисаченко, В. Образ Дніпра у світовій культурі : античність і середньовіччя / Валентин Крисаченко // Українознавство. – 2012. – № 2. – С. 100-109.

У статті досліджується Дніпро як феномен українського світу, його бачення людьми далеких часів.

10. Підмогильна, С. Дністер. Подорожі каньйоном : турист. путівник / С. Підмогильна, С. Підмогильний. – Київ : Українська Видавнича Спілка, 2007. – 63 с. : іл. – (Ріки України ; Т. 1) – (Зелений путівник).

11. Поліщук, В. Історична біогеографія Дунаю, або Нагальні проблеми сьогодення у світлі особливостей великої європейської ріки / В. Поліщук, В. Шепа ; Українська Міжнародна Академія Оригінальних Ідей. – Київ : [Краса і мода] : [Бруклін-Київ ЛТД], 1998. – 508 с. : іл., карт.
12. Смірнов, Ю. Картографування річок України в XVII–XVIII сторіччях / Ю. Смірнов // Часопис картографії. – 2009. – № 14. – С. 143-147.
13. Чирков, О. Річка Либідь давня і сучасна : від джерел до гирла / Олег Чирков // Українознавство. – 2012. – № 4. – С. 256-264.
14. Янович, В. Географія Скіфії за Геродотом / В. Янович // Україна Incognita. – Київ : Українська прес-група, 2015. – С. 13-16.
Розповідається про річки, що знаходяться на території сучасної України.

Екологічні проблеми

15. Зубенко, П. Тече річка невеличка... : малі напівзабуті водойми нагадують про себе великими проблемами / П. Зубенко // Вечірній Київ. – 2017. – 22 черв. (№ 24). – С. 1, 7 : фото.
16. [Єхніч, М. П. Річкова гідрографія : конспект лекцій](#) / М. П. Єхніч, Л. Є. Кресс. – Дніпропетровськ : ПБП «Економіка», 2006. – 156 с.
17. [Івашко, О. Урятувати річку Бог : миколаївські активісти продовжують боротьбу проти підняття рівня Олександрівського водосховища та затоплення унікальних місцевостей](#) / Олена Івашко // Урядовий кур'єр. – 2020. – 21 берез. (№ 54). – С. 2 : фото.
18. Івашко, О. Чи вдасться врятувати річки? / О. Івашко // Голос України. – 2021. – 22 трав. (№ 94). – С. 9 : фото.
19. [Кирей, Р. Як напоїти Гірський Тікич : малі річки. Доки користувачі водних ресурсів з'ясовують причину обміління,](#)

- [ВОДОТІК РІЗКО ЗМЕНШУЄТЬСЯ](#) / Роман Кирей // Урядовий кур'єр. – 2021. – 8 квіт. (№ 67). – С. 3 : фото.
20. [Клименко, М. Екологічний стан басейну ріки Західний Буг](#) / М. Клименко, Н. Вознюк // Вісник КНУ імені Михайла Остроградського. – 2019. – Вип. 1/2011 (66). Ч. 1. – С. 127-129 : табл.
21. Ковпак, Л. В. Природоохоронна політика в Україні (1991-2015 роки) / Людмила Ковпак ; НАН України ; Ін-т історії України. – Київ : Інститут історії України НАН України, 2016. – 199 с. : іл.
22. [Лобода, Н. С. Оцінка водних ресурсів річок України за середніми статистичними моделями траєкторій змін клімату RCP4.5 та RCP8.5 у період 2021-2050 роки](#) / Н. С. Лобода, М. О. Козлов // Український гідрометеорологічний журнал. – 2020. – № 25. – С. 93-104.
23. Новіцький, Р. Чужинці атакують Дніпро / Р. Новіцький // Екологічний вісник : наук.-попул. еколог. журнал. – 2019. – № 2. – С. 25-27 : фото.
24. Сердюк, С. Малі річки України: геоекологічний огляд проблем / С. Сердюк // Вісті Донецького гірничого інституту. – 2017. – № 1. – С. 101-106.
25. Супруненко, С. Вода у природі й житті людини : еколого-пізнавальний зб. «Про світ води – дітям». Ч. 2 / С. Супруненко, Л. Супруненко. – Київ : [Б. в.], 2009. – 195 с. : іл.

